

“Xabierto”, umeentzako liburu saritua

Zipitria'tar E. andereñoarekin izketan

Nazio-arteko AUR-URTEA dala-ta, umeentzako liburuak eta gaztetxoentzakoak aztertzeko bereziki izendatua dan Batzorde aztertzaile batek, Madril aldean, XABIERTXO aukeratu du sarigarritzat eta berarentzat erabaki dute saria.

Oraingo au ez du lenengo aldiz irabazi duana. Ain zuzen Euskaltzaindia'k ere bere garaian opa izan bai-zion aitorenpenik eta gaur emango ez liokean saririk eman ere.

Bear aña ez ba' dira ere, euskeraz ba' dira zenbait liburu umeentzat egiñak, azken-urte auetan argitaratuak. Eta orra or berriagoen artean ere ez dala zaartua gertatu, Lopez Mendizabal' dar Isaka ospetsuak (G.B.) egin eta 1923'gn urtean argitaratua ba' da ere.

Eziera-baliarik eta gaurkotasunik galdu ez dualakoz agerpen garbia gertatu da oraingo saria. Ongi aztertu duanak, gaur bertan ere ez lezaioke muziñik egin. Ala ta guztiz ere, ongi ezagutzeaz gaiñera, XABIERTXO liburuari zumurik aski atera izan dion norbaiti galdezka ustea bururatu zitzaidan: ezitzailleren bati alegia.

Eta ain zuzen, aurreko larunbâtez, illaren 13'an eta «Kardaberaz Bazkuna»ren Batzar Nagusia amaitu ondoren, Zipitria ta Irastorza'tar Elbire ain ezagunarekin egokitu nintzan. Aukera ederra eman zidan bakal-orduak bi lan batean egiteko: bazkalduz batera, Andereño-Irakasle ospetsuari ekin nion galdezka.

Ez dira illabete asko oraindik, leen ere beste elkar-izketa batean ementxe bertan agertu zala. Ez dugu, beraz, aurkezpen egin bearrik.

GOIZ-ARGI.— Jakin duzu, noski, XABIERTXO saritu berria dutela. Zer iruditu zaizu?

ZIPITRIA'tar ELBIRE.— Jakin bai, jakin dut berria. Eta nola ez? Asko poztu nau albiste orrek. Tamalez, egiñak ez du pozbide ori artzerik izango; baiña benetan zor zitzaion esker ohea bere bizitzan.

G.A.— Erabili al zenduan guda aurretik?

ZE.— Erabili nuan bai. Baiña egia esan, nik baiño geiago erabili zuten besteek. Txikienekin jardun oi nintzan eta aiek ez nuan liburu-bearrik.

G.A.— Eta bai al dakizu zer moduz artzen zuten umeek?

Z.E.— Ba-dakit pozik erabiltzen zutela. Ez ori bakarrik, erraz eta aixa ulertzen zuten. Orregatik, ain zuzen ere, atsegiñez irakurri oi zuten.

G.A.— Beste libururik bai al zenduten euskeraz?

Z.E.— Askorik ez, tamalez. Baiña ba-ziran geiago ere. Adibidez, «Miren Biotzaren Semeak» esaten genion erlijoso-etxe batekoek ba-zituzten «Eliztia», «Zenbakiztia», e.a. Ikasle azixea-goentzat ziran. Danen artetik, «Kristau-Ikasbidea» aipatu nai nuke, iru-lau mailatan egiña ta, ori bai, euskera oso jatorrez.

G.A.— Gasteiz Eliz-barrutikoa esan naiko duzu, noski.

Z.E.— Bai, bai, Lekuona'tar Ma-

nuel jaunak eta abarrek egin zuten uraxe.

G.A.— Oso oker ez ba'nago, zure eziketa-lanean etzera oso liburu-zalea izan.

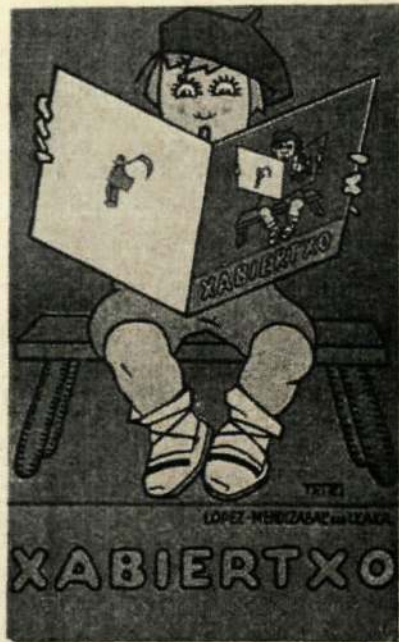
Z.E.— Zalea ez, eta gaiñera liburu-ruen bidezko eziketaren etsai izan naiz. Gogoan irauten dit bein Karlos Santamaria jaunarekin izandako izketak. Bere alabatxo bat gure Ikastolan ibiltzen zanez, gure eziketa ta irakas-kintza zer-nola ematen genituan adieraztekoan, libururik ez genduala erabiltzen esan nion.

G.A.— Noiz arte, ordea, libururik ez? Zenbat arte arte ikas-libururik etzenieten, bada, ematen?

Z.E.— Ortze 9-10 urte arte ikasleak ez du ikas-liburu bearrik. Baiña zaude. Onelatsu azaldu nion gure lana. Libururik gabe, dana itzeko irakaskintza emanez, ari oi gifañala. Ta ez libururik etzegolako; naita, jakiñean, nai ez gendualako. Libururik ez erabiltzeak, ordea, izugarritzko lana duala irakasle-ezitzaillereantzat. Eta Karlos Santamaria'k —orain bai, baiña artean etzuan euskeraz itzegiten— onela esan zidan:

«Ai! si todos las escuelas fueran orales y no librescas. Lo que ocurre es que no todos los enseñantes están preparados para ello».

G.A.— Gogoan jasotzekoa da aitorenpen ori, nere ustez ere. Baiña libururik

bater e ez erabiltze orrek geitxo bezala dirudi.

Z.E.— Libururik ezetz esatean, ikas-liburuak: baztertzen ditut. Liburuak bai, baiña irakur-liburuak; aeta-koak erabiltzen zituzten. Erderazkoak ere bai, 9-10 urte zituztenean bukatzen bai-zituzten gurekiko ikasketak, «Baxiller» ikastera aldatzeko. Ortan ere, ordea, kontu aundia bera: edozein liburutuan sartzen zituzten zenbait jaun-txoren argazki ta gaiñerakoak. Eta guk ez nai umeen eskuetan olakorik. Zer egin? Neuk erosten nituan irakur-libururik egokienak eta umeeri utzi. Auen artean, berriaz, bat besterik baiño ohea.

G.A.— Arako... euskeratu ere euskeratua zan ura?

Z.E.— Bai, uraxe, «Cuentos, Juegos y poesias» Aurora Medina'k egiña ta Lekuona'tar Manuel euskeratu, eta zuk ere zerbait baietz uste nik. Baiña gero etzan euskeraz argitaratu. Tamalez, benetan!

G.A.— Guda ondoren nola lortu zenduten XABIERTXO?

Z.E.— Isaka zanak berak Ameriketa'n argitaratua ere ba-zan eta nolerebait ba-genituan aleren batzuk. Au margorik gabea zan, zuri-beltzean soil-soillik. Gure umeek XABIERTXO «BELTXERANA» esaten zioten. Eta etzuten ain gogozkoa.

G.A.— Nola argitaratu zan XABIERTXO jatorra guda-ondoan emen

gure artean?

Z.E.— «Emakume Abertzale Ba-tza»koak asi giñan berriz argitaratu nairik. Ortarako, Isaka bera urruti zegoen. Baiña Lopez Mendizabal'en, Irar-kola ez dakit, irar-makinak beintzat Alvarez'tarren esku zeuden nolerebait: auekin asi giñan artu-emanetan.

G.A.— *Orain ain ezaguna dan «Xilardegi» bera edo-ta beretarren batzuk al ziran?*

Z.E.— Bai, orren osaba ta aita, zira-la uste nezake. Ziur ez dakit. Eta Jose Luis bera ere tarteko izan zan gorabeera batzuetan. Lenengoz, erraztasun guztiak eman zizkiguten: guda-aurreko argitalpen bera... urte ta guzti, ber-bera. Leengo uraxe ba'litz bezala: leen geigarri jasorik nonbait geldituak bai'lira.

G.A.— *Eta zuek ortan pozik, noski.*

Z.E.— Ain zuzen ere, aldaketa txiki batzuk egin nai izan genituan: alegiren bat edo beste kendurik, Iparraldeko batzuk sartu nai genituan ordez. Ain ziran politikak eta umeentzat egokiak! Erraz ulertzekoak. Orra batasunerako joera ere aspalditik asia. Baiña orrelako aldaketarik ezetz esan ziguten, guda-aurreko ber-bera izan bear zuanez. Urrena, ordea, berak ziran aldaketak nai zituztenak: Euzkadi lurmatu edo mapa, kendu ala ez dakit aldatu... X'en ordez J ipiñi, «Jabiartxo» alegia; eta beste batzuk.

G.A.— *Guk ezezkoa, jakiña. Eta orduan «Xilardegi» ta bere emazte-gaiak zer esan zidaten ere gogoan dadukat: «Ez al dezu uste aldaketa oiek onartu daitezkeela, XABIERTXO eskura edukitzearren?» Bai nik erantzun niena ere: «Ez da lan atsegiña, baiña nik egiñaalak eta bi egingo ditut, oiñarri-iritzi edo printzipioak zutik gordetzeko.*

Z.E.— *Guk ezezkoa, jakiña. Eta orduan «Xilardegi» ta bere emazte-gaiak zer esan zidaten ere gogoan daukat: «Ez al dezu uste aldaketa oiek onartu daitezkeela, XABIERTXO eskura edukitzearren?» Bai nik erantzun niena ere: «Ez da lan atsegiña, baiña nik egiñaalak eta bi egingo ditut, oiñarri-iritzi edo printzipioak zutik gordetzeko. Nai ba'duzute, egin zeurok. Baiña ez ipiñi nere izenik». Artan eten zan gure egiñaala.*

G.A.— *Eta nolabait atera al zan?*

Z.E.— Bai, eta oso oker ez ba'nago, Barrriola'tar Maritxu'ri zor zaiola uste dut.

G.A.— *Bederatzi urtez beerakoen irakaskintzan liburu-zale ez izanik, nola erabiltzen zenduten XABIERTXO liburuak?*

Z.E.— Leen ere esan dizudanez, irakurtzeko. Aurrak euskeraz irakurtzen oitutzeko. Gero irakaslearen gain zegoen, an irakurritako gaia luze ta zabal azaltzea. Orrrela burütü oi genduan

aozko irakaskintza, liburuak lagungari apaltzat artuta.

G.A.— *Gaieri dagokienez, naikoa ornitua aurkitzen al zenduten?*

Z.E.— Umeek 9 urte bitartean jakin bear dutena, ta ikas lezaketena ikaste-ko, ba-ditu gaiak naikoa. Gure Ikastolatik «Batxiller» egitera joateko jakin bear zuten guztia laburturik ba-zegoen XABIERTXO'n. Gero, jakiña, irakasle-ezitzailleak bear zuan nor; ark bear zuan ongi gertutua.

G.A.— *Ongi gertutuak irteten al ziran «Batxiller» ikastera?*

Z.E.— Adibide bat esango dizut. Gogoan izan ez dirala oraingo kontuak: 1960'gn urte ingurukoak dira baizik. Eta ontan, josulagunen Ikastetxera sartzen ziraneri buruzko iritzi au eman oi zuten: «Ikastolatik datozen aurrak ez dira oso trebe agertzen azterketak egitekoan; baiña gero oso ongi egiten dute lana».

G.A.— *Zergatik alde ori?*

Z.E.— Pentsatu besterik ez dago, bada: azterketak eskatzen duana, «libresca» deritzaion irakaskintza orren erakoak ziralako. Geroko lana, berriz, ez ainbeste.

G.A.— *XABIERTXO liburuaz ari geranez, guda aurrean nolako gertatzen zan erdal-liburuen ondoan?*

Z.E.— Orduan, nere ustez, gaztele-rakzo ume-liburuen artean lotsarik gabe agertzekoa zan. Baita gaur bertan ere. Ori bai, eta berriz esango dizut, irakasle-ezitzailleak ongi gertutu izan bear. Bestela liburuak umeen esku uztea bakarrik eginda, aspertu egingo dira luzaro baiña leen. Zalantzarik gabe esan dezaket, bere garaiari urte askoz aurrea artu ziola Isaka zanak.

G.A.— *XABIERTXO liburuan dau-den irudiak zer iruditzen zitzaizkien umeeri?*

Z.E.— Nere ustez, oso atsegin gertatzen zitzaizkien. Izan ere, ain diran marrazki bitxi ta bereziak «TXIKI»ren geienak! Euskal-ikutu jatorrik ere ba-düte, uka ez ghezakeanez.

G.A.— *XABIERTXO'ri dagokionez, bai al duzu gertaera jakingarriren bat?*

Z.E.— Doixtar edo alemaniar bat euskeraz ikasten ibilli zan nerekin. Eta nola ikasi ere gure gizonak eta zeinien aldi laburrean! Doixtar jaun ark XABIERTXO erabili zuan, berak besterik nai izan etzualako. Laguntza aundia aurkitu zuan liburu ortan.

G.A.— *Erderazko, batez ere gaztele-rakzo ikas-liburuak dirala-ta, zer iritzi duzu?*

Z.E.— Ez ditut danak aztertu, jakiña. Ikusi ditudanak kontuan artuta, nere ustez, zaillegiak dira umeentzat. Ez daude egoki eratuak ez izkuntzaz eta ez gaien aukeraketaz. Burugabekeria galantik ba-dagola esango nuke.

Idatzi izan duanetan «IRA» izenordez ezaguna dugun Zipitria Irastorza'tar Elbire Andereñoarekin beste gauza asko ere erabili ditugu. Ainbeste gauza ditu esangai emakume argi onek, batez ere alor bi auetan: euskera ta epuskal-gaiak, eta eziera ta bere arazoak.

XABIERTXO... Euskal-liburu saritu ortan ageri dan mutikoa, izenez Xabiartxo ez da irudimenez asmatua. Lopez Mendizabal'dar Ixaka ospetsuaren semea da, Xabier ain zuzen ere. Guda ondoren aitari jarraika Argentina'n ibilli bearra izan zuana ta gaur Tolosa'n bere aurrekoen moldiztegi edo irakolan lan-da-lan ari dana.

Liburuan ageri diran Xabier eta Ixiar anai-arrebañ, agurtzeko egokiera izan dugu Tolosa'n. Auengandik jakin dugunez, 1970'ean egin zuten azken-argitalpena. Azkenengo ontan eraskin bat ezarri zioten: IZTEGIA, itz-zerrenda luze bat euskeraz eta gaztelera.

Orain arteko aleak agortzen diranean, berriz atera bear litzakela uste dut. Ez al da egokiera bikaiña ortarako, orain sarria opa izateko gaitzat erabaki duteneko au?

Eta bein argitalpen berria egitekotan, eskari bat egin gabe ez nindeke gelditu. Euskeraren inguru euskaldunon artean dabillen borroka dala-bide, zeaztu egin dira gauzatxo batzuk. Gauzatxo oietakoak apur bat aldaturik edo ikuturik eratzea, eskatuko nuke XABIERTXO beraren mesede ta iraupe-nerako.

Lopez Mendizabal'dar Ixaka agurgarriari omenaldi bikain zor lioke Euskalerrriak. Ez datoz egokiera txarrak. Batetik, otsaillaren 27'gna, il zaneke bigarren urtebetea. Eta bestetik, jorrraillaren 11'n beteko da 100'gn urtea jaio zala, mende osoa txantxetan ere.

Ez al dira omenaldi jatorren bat egiteko aiña zio ta arrazoi?

GAZTANAGA'tar Jesús

GOIZ-ARGI 15